

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ТВОРІВ АРХІТЕКТУРИ ЯК ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Духіна В.С., Саміна К.О., Радецька О.В., студ. гр. А-354 (ДАС)
Науковий керівник – Маршук Ю.С., асистент (кафедра Філософії, політології, психології та права, Одеська державна академія будівництва та архітектури)

Анотація. Актуальність теми обумовлена значенням архітектурних творів як культурної, історичної, соціальної та естетичної цінності, а також їх важливою роллю в будівельній галузі. Україна, як і будь-яка інша країна, стикається з проблемами захисту прав авторів архітектурних творів, порушення яких відбуваються навіть за наявності національного законодавства та міжнародних конвенцій. Реалізація прав інтелектуальної власності на архітектурні твори вимагає уваги та системного підходу. Чітке визначення понять, вдосконалення механізмів правового захисту та гармонізація з міжнародними стандартами можуть сприяти стимулюванню творчості, розвитку інновацій та підвищенню конкурентоспроможності архітектурної галузі в Україні.

Авторське право на архітектурні твори та правове регулювання у сфері архітектурної діяльності були предметом дослідження вітчизняних науковців, таких як Косович В., Пономарьова Л.В., Кириленко К.В. [1-2]. Вербовецька А.О. досліджує деякі практичні питання, що стосуються захисту авторського права на архітектурні твори та містобудування [2]. Хоча питання вдосконалення механізмів правового захисту творів архітектури та унормування національного законодавства з міжнародними стандартами вже досліджувалися авторами, проте залишається актуальним і вимагає подальших досліджень [4].

Постановка завдання. Основною метою публікації є дослідження проблеми захисту творів архітектури як об'єктів права інтелектуальної власності та визначити шляхи вирішення цієї проблеми. Вирішуються завдання: дослідити актуальні проблеми, пов'язані з порушенням прав авторів архітектурних творів; розглянути діючі законодавчі норми та міжнародні стандарти з питань захисту прав інтелектуальної власності в архітектурній сфері; визначити основні проблеми та недоліки українського законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності на архітектурні твори.

Основний матеріал і результати. Згідно міжнародного права, архітектурні твори можуть бути визнані об'єктами, що підлягають правовому захисту, як об'єкти авторського права [4]. Українське законодавство, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права» та Цивільний кодекс України, включають твори архітектури до переліку об'єктів авторського права [8, 10]. Однак у законодавстві існують недоліки, які уповільнюють розвиток інновацій у сфері архітектури та знижують мотивацію архітекторів до творчості. Українське законодавство недостатньо захищає права архітекторів від незаконного використання їхніх проєктів [4].

Архітектура (від грец. *architekton* будівельник) – це мистецтво планування будівель та споруд з метою створення комфортного життєвого середовища. Відповідно до законодавства України, архітектурний твір охоплює різноманітні проєкти та споруди, такі як будівельні креслення, ескізи, моделі, реалізовані будівлі та споруди, а також ландшафтні композиції, парки, міські плани тощо [5]. В Законі України «Про архітектурну діяльність» архітектурна діяльність включає в себе процес створення архітектурних об'єктів, що охоплює пошук творчих рішень та їх реалізацію. Ця діяльність також включає координацію всіх етапів проєктування - від планування і забудови територій до будівництва і благоустрою. Вона включає в себе різні види робіт, такі як нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, а також здійснення контролю і нагляду за будівництвом, а також проведення наукових та викладацьких досліджень в цій галузі [9]. Законодавство про архітектурну діяльність визначає цю сферу як процес створення архітектурних об'єктів,

включаючи всі етапи від пошуку концепції до реалізації проекту. Об'єктами архітектурної діяльності вважаються будівлі житлового, комерційного та промислового призначення, а також об'єкти благоустрою, пам'ятки архітектури та ландшафтні архітектурні форми.

Відповідно до законодавства, авторське право захищає як твори архітектурної графіки й пластики (у тому числі ескізи, фасади, перспективи, проекти забудови, малюнки, плани озеленення, моделі, макети), так і власне твори архітектури, які включають будівлі, споруди, квартали забудови, сади, парки [4]. Автором може бути фізична особа, що своєю творчою працею створила архітектурний твір. Це підкреслює, що захищається лише той твір архітектури, який виражає творчий задум автора. Умова творчого характеру означає, що твір повинен бути результатом творчої праці автора, а саме він повинен бути новим і оригінальним, як за формою, так і за змістом. Об'єктом авторського права визнається твір архітектури, що несе ідею оригінальності, з урахуванням художньої цінності проекту, навіть якщо сам проект не був реалізований [5].

Проект архітектурний, містобудівний або проект садово-паркового мистецтва може бути використаний лише один раз, якщо інше не передбачено угодою. Повторне використання такого проекту та розробленої на його основі робочої документації можливе лише за умови отримання згоди автора та сплати авторської винагороди [6].

Автор архітектурного об'єкта, що є об'єктом авторського права, має право на отримання авторської винагороди за його створення та використання відповідно до встановленого законодавством порядку. Автор об'єкта архітектури має особисті немайнові права, включаючи: право здійснювати фотографування та відеозйомку об'єкта архітектури, за винятком випадків, передбачених законом; право на визнання свого авторства шляхом належного зазначення свого імені на об'єкті архітектури.

Майнові права на об'єкти архітектури залишаються чинними протягом життя автора та ще 70 років після його смерті [8]. Ці права можуть бути передані спадкоємцям, але право на визначення авторства та право на недоторканість твору не передаються за спадкоємством.

Закон України «Про авторське право та суміжні права» визначає твір архітектури як твір у галузі будівництва, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень у формі креслень, ескізів, моделей, збудованих об'єктів, планів населених пунктів і т. д. [8]. Автором твору є фізична особа, яка створила його творчою діяльністю. Однак у Законі «Про архітектурну діяльність» наводиться визначення термінів «головний архітектор проекту» та «головний інженер проекту», що стосується архітектурної та інженерної складових проектної документації. Відмінності у розумінні архітектурних творів можуть призвести до непорозумінь, які архітектурні елементи вважати творами [4].

Законодавство, що регулює архітектурну діяльність, має свої недоліки, зокрема щодо питань плагіату та прав авторів на архітектурні твори. Закон «Про авторське право та суміжні права» визначає плагіат як незаконне використання твору або його частини під іншим іменем. Однак це визначення спрямоване переважно на літературні твори, оскільки воно стосується опублікування. Навідміну від літературних творів, архітектурні твори не обов'язково публікуються, а їх використання може полягати в їх модифікації та відтворенні без дозволу автора. Як приклад такого плагіату можна згадати «Вежу Токіо», телевізійну та оглядову споруду, що є незначно модернізованою Ейфелевою вежею (рис. 1-2) [7].

Відсутність окремих статей у Кримінальному кодексі України, які б прямо стосувалися плагіату в архітектурі, насправді є серйозною проблемою для захисту авторських прав архітекторів у судовому порядку [4]. Норми про адміністративні правопорушення також не врегульовують відповідальність за плагіат в архітектурі, через що судова система може стикатися зі значними труднощами у розгляді справ, пов'язаних із плагіатом в архітектурі. Тому вирішення цієї проблеми потребує уваги законодавців та може включати в себе розробку та впровадження відповідних нормативних актів, які визначатимуть поняття плагіату в архітектурі, передбачатимуть відповідальність за його порушення та встановлюватимуть механізми захисту авторських прав архітекторів.

Рис. 1. Ейфелева вежа, конструктор Густав Ейфель, 1889р.

Рис. 2. Вежа Токіо, архітектор Татю Найто, 1958р.

Висновки та результати. Отже, авторське право на твори архітектури охоплює особисті та майнові права авторів і їхніх правонаступників, пов'язані зі створенням та використанням архітектурних творів. Національне законодавство не забезпечує системність та послідовність у сфері захисту авторських прав на архітектурні твори. Кількість порушень прав інтелектуальної власності на архітектурні твори зростає, особливо в умовах широкого використання інформаційних технологій. Це стає серйозною загрозою для архітекторів. Неоднозначність понять, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності на архітектурні твори, викликає непорозуміння та судові суперечки між архітекторами та розробниками. Удосконалення права інтелектуальної власності та розробка ефективних механізмів правового захисту можуть стати новими стимулами до архітектурної творчості та інноваційного розвитку галузі.

Література:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 30.04.2024)
2. Пономарьова Л.В., Кириленко К.В. Аналіз законодавства у сфері архітектури і будівництва як об'єкта авторського права. Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць ПДТУ. 2015. Вип.29. С. 154- 163.
3. Вербицька, А.О. Архітектурні твори як об'єкти права Інтелектуальної власності. Тенденції та інновації. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2018. Вип. 4. С. 52-56.
4. Люткевич І.С., Бабенко В.А. Архітектурні твори як об'єкти права інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність. 2023. Вип. 5. С. 60-65.
5. Іванова М.В., Куриліна О.В., Іванов Ю.Ф. Право інтелектуальної власності на об'єкти архітектури. Будівельне право: проблеми теорії і практики. 2017. Вип. 1. С. 46-50.
6. Захарин Л., Бабецька І.Я. Твір архітектури як об'єкт права інтелектуальної власності. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки. 2018. Вип.2. С. 329-331.
7. Медіакомпанія DW. Плагиат в архітектурі. URL: <https://www.dw.com/uk/плагіат-в-архітектурі/g-16757759> (дата звернення: 30.04.2024)
8. Закон України про авторське право і суміжні права URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 01.05.2024).
9. Закон України про архітектурну діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
10. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.05.2024).